

Natuurhistorisch Museum Rotterdam in 2021: Nog niet normaal



Niels de Zwarte* [adjunct-directeur, Natuurhistorisch Museum Rotterdam; dezwarthe@bureaustadsnatuur.nl]

Bram Langeveld [conservator, Natuurhistorisch Museum Rotterdam; langeveld@hetnatuurhistorisch.nl]

Ook 2021 was geen gemakkelijk jaar. Nadat het museum in 2020 diverse malen haar deuren gesloten moest houden als gevolg van de coronamaatregelen, herhaalde dit zich in 2021. Maar liefst 5,5 maanden kon Het Natuurhistorisch geen publiek ontvangen, waar dat in 2020 'slechts' 3,5 maanden was. Dankzij protocollen van de Museumvereniging konden we verantwoord open wanneer dat toegestaan was. Maatregelen en procedures die we in 2020 hadden leren kennen, werden ook in 2021 gebruikt. Daardoor bezochten toch nog ruim 29.000 bezoekers het museum in de maanden dat we open waren. Ter vergelijking: pré-corona (in 2019) trokken we 67.000 bezoekers.

We konden in totaal acht wissel-tentoonstellingen maken of voortzetten en organiseerden 19 aanvullende publieksactiviteiten. Museumlessen werden deels online gegeven. Het advies-, onderzoeks- en veldwerk van Bureau Stadsnatuur was drukker dan ooit met 259 projecten. Een feestelijk moment beleefden we toen we eind 2021 een RAAK Stimuleringsprijs wonnen, waarmee we ons museum beter toegankelijk kunnen maken voor bezoekers met een visuele beperking. Eind 2021 is een Kwartiermaker Diversiteit & Inclusie in ons museum aangesteld. Deze nieuwe collega heeft tot taak de in het Beleidsplan 2021-2024 verwoorde ambities op het gebied van diversiteit en inclusie te vertalen naar de praktijk.

Bezoekers

In 2021 registreerde de museumkassa in 24 weken 29.078 bezoekers. Dat is vergelijkbaar met 2020 (33.995) waarin ook veel restricties vanwege COVID19 golden. De bezoekersaantallen schommelden tussen 0 (lockdown) en 8.511 per maand. Juli en augustus waren druk, dankzij het opheffen van de meeste restricties en de zomervakantie. Onderzoek naar de geografische herkomst van de reguliere museumbezoekers op basis



▲ Het Natuurhistorisch won de derde prijs in de RAAK Stimuleringsprijs 2021. (Saar Rypkema)

van postcodegegevens laat zien dat 49% van de bezoekers uit Rotterdam en omliggende gemeenten komt. De rest is afkomstig uit overig Nederland (47%) of is buitenlandse toerist (3%). Net als in 2020 is het opvallend dat er relatief meer bezoekers vanuit Rotterdam het museum bezochten en relatief minder vanuit het buitenland dan in normale (pré-corona) jaren.

Het Natuurhistorisch streeft naar een inclusief aanbod en een zo breed mogelijk bereik. De postcodegegevens zijn gedeeld met Rotterdam Festivals, dat een analyse maakte volgens het Culturele Doelgroepenmodel. Daaruit blijkt

dat we, in vergelijking met veel andere Rotterdamse culturele instellingen, een bovengemiddeld aantrekkelijk aanbod hebben met een mooie verdeling over de verschillende doelgroepen.

Vaste tentoonstellingen

In de speciale Dode-Dieren-met-een-Verhaal-vitrine werden de Mondkapmeeuw (een zilvermeeuw met een mondkapje aan haar poot; zie Straatgras 33-1), de Hoogspanningsmarter (een geëlectrocu-teerde steenmarter; Straatgras 33-1) en de Knuffelschorpion (een Chinese gouden schorpion uit een coronatestlocatie in Zuidland; Straatgras 33-2) bijgezet.

* met tekstbijdragen van André De Baerdemaeker, Garry Bakker, Jeanette Conrad & Liset Stoffers

Tijdelijke tentoonstellingen

Er werden acht wisseltentoonstellingen geprogrammeerd. De tentoonstelling 'Vaccineren Ja!/Nee?' (zie Straatgras 32-1) in de Jelle Reumerzaal werd begin 2021 vervangen door 'Dier, Mens & Traditie' over de diversiteit aan levende tradities met dieren én hun beoefenaren (zie Straatgras 33-1), gemaakt in samenwerking met Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed. In de Van Roonzaal waren 'The Rat Gazette' (zie Straatgras 32-2) en 'Blocbirds' (zie Straatgras 33-1) te zien. In de Haverhorst Vestibule ging het om vier tentoonstellingen. Voor het boek 'Wilde Bijen Parade' maakten 40 illustratoren tekeningen die elk in hun eigen stijl de wondere wereld van bijen in beeld brengen. Samen laten ze zien hoe bijen leven, waarom ze zo belangrijk zijn, waarom wilde bijen in de knel zitten en hoe wij ze een handje kunnen helpen. Originele illustraties waren in de gelijknamige tentoonstelling te zien. Daarnaast ging het om 'Virus & Host' (zie Straatgras 32-1), 'De eenhoorn en andere fantastische dieren' (zie Straatgras 33-1) en 'Van Waste tot Beest' (zie Straatgras 33-2).

Publieksactiviteiten

Het digitale aanbod onder de noemer 'Doodleuk door!' bleef beschikbaar. Daarnaast zijn er nieuwe filmpjes gemaakt in het kader van de tentoonstelling 'Dier, Mens & Traditie'. Ook dit jaar was Het Natuurspreekuur vanwege de coronamaatregelen overwegend digitaal.



▲ De tijdelijke tentoonstelling 'Dier, Mens & Traditie' ging over de diversiteit aan levende tradities met dieren én hun beoefenaren. (Aad Hoogendoorn)

In de zomervakantie maakten kinderen met de illustratoren van de tijdelijke tentoonstelling 'Wilde Bijen Parade' zelf een kaart tijdens de workshop 'Wilde Bijen Pop-up kaarten'. Tijdens de zomermaanden is een aantal keren een 'Rondje Museum' georganiseerd, waarbij kinderen met een museumdocent ontdekten wat er in het Museum leeft. Bezoekers konden Doodleuk Griezelen tijdens onze eerste Halloweenavondopenstelling: een spannende beleving waarbij ze kleine opdrachtjes deden en griezelpersonages tegenkwamen. In aanloop naar het Halloweenweekend was er een 'Spin Off' waarbij Rotterdammers werd gevraagd spinnen in hun eigen huis te tellen. Met een zoekkaart van EIS Nederland konden zij spinnen determineren en invoeren op

waarneming.nl (zie Straatgras 33-2).

Kinderboekenschrijfster Lotte Stegeman gaf een familielesing in het kader van de tentoonstelling 'De eenhoorn en andere fantastische dieren' waarin zij sprak over wonderlijke wezens en pechvogels. Bezoekers konden daarnaast meedoen aan een dierenquiz en kregen een korte tekenworkshop. In het najaar was er een vertoning van en nagesprek bij de documentaire over schaapsherder Chris Grinwis in het kader van de tentoonstelling 'Dier, Mens & Traditie'. Behalve de schaapsherder was er ook een landschapsecoloog aanwezig. Verschillenden kansen en bedreigingen passeerden de revue, en er werd met het publiek stevig gediscussieerd over de rol van schaapskudden in de stad.



▲ De tijdelijke tentoonstelling 'Wilde Bijen Parade' toonde originele illustraties uit het gelijknamige boek. (Liset Stoffers)



▲ Tijdens de workshop 'Wilde Bijen Pop-up kaarten' maakten kinderen zelf een kaart. (Liset Stoffers)



▲ Bezoekers konden Doodleuk Griezelen tijdens onze eerste Halloweenavondopenstelling bij sfeervol verlichte objecten. (Liset Stoffers)

Samenwerking

In het kader van het European Songfestival in Rotterdam deed het museum mee met de actie Museumpark Opens up!, een samenwerking tussen Arminius, Museum Boijmans Van Beuningen, Het Nieuwe Instituut, Kunsthall, Chabot Museum en Het Natuurhistorisch. In de aanloop naar het songfestival werd de Europese Songbird Contest opgezet, waarbij ieder museum een eigen zangvogelfavoriet vertegenwoordigde en het publiek online kon stemmen. De winnaar - de zanglijster - werd bekend gemaakt op NPO Radio 2.

Speciaal voor de Vrienden van de culturele instellingen in het Museumpark werd op 12 september 2021 weer de Museumpark Vriendendag georganiseerd,

waarbij in de Hoboken Salon van Het Natuurhistorisch Het Poëziecircus 'Waar vind ik mijn ware vriend?' werd gepresenteerd. Schrijver Mohammed Benzakour interviewde de dichters Dorien Dijkhuis, Alexis de Roode en Anne Broeksma over natuur, kunst en vriendschap.

Deelname aan evenementen

Ook in 2021 werd deelgenomen aan de landelijke MuseumJeugdUniversiteit. Vanwege de coronamaatregelen kon alleen de najaarsreeks doorgaan, waarbij het vierde college pas in 2022 kon worden gegeven. Voor de Nationale Museumweek (19 t/m 25 april) werd de Zoekkaart Stadsnatuur ontwikkeld die mensen thuis konden downloaden. Daar-

mee gingen zij buiten op zoek naar de levende soortgenoten van onze collectiestukken. Zodra we weer bezoek mochten ontvangen, konden zij met hun ingevulde zoekkaart een fleurig cadeautje bij de balie van het museum ophalen. In het kader van de Internationale Dag van de Biodiversiteit (22 mei) gaf professor Kees Vink een lezing: 'Het levensbelang van natuur en biodiversiteit'. Vanwege de lockdown is deze van tevoren opgenomen en via het YouTubekanaal van Het Natuurhistorisch uitgezonden. Op 28 augustus leverde het team van Bureau Stadsnatuur in nauwe samenwerking met Natuurstad en gemeente Rotterdam een forse bijdrage aan de landelijke Nacht van de Vleermuis. Ruim 40 belangstellenden lieten zich door een donker Kralingse Bos leiden. In het Weekend van de Wetenschap (2 en 3 oktober) werd een interactieve familielezing 'Helden van de valkerij' georganiseerd (passend bij de tentoonstelling 'Dier, Mens & Traditie'). Philippe König, valkenier, vertelde over deze traditie. Voor kinderen was er vooraf een opdrachtenblad te downloaden.

Communicatie

Nieuws van het museum en Bureau Stadsnatuur werd gecommuniceerd in twee persberichten en 16 nieuwsitems op de website. Met columns, interviews en andere optredens van museummedewerkers werd onze organisatie actief gepromoot. Van de digitale nieuwsbrief 'Het Natuurhistorisch Nieuws' verschenen de nummers 33 t/m 40. Museummedewerkers produceerden 57 publicaties. Bij de tentoonstelling 'Dier, Mens & Traditie' verscheen het gelijknamige boek, uitgegeven door Het Natuurhistorisch



▲ De zanglijster werd de winnaar van de Europigeon Songbird Contest. (Het Natuurhistorisch)

Zoekkaart Stadsnatuur

Wil je bijdragen
aan de natuur
in jouw omgeving?

Kom, zodra het weer kan,
met je zoekkaart naar
het museum voor een
fleurig cadeautje.

Welke dieren en planten kun je tegenkomen in de stad?

Ga erop uit, bekijk de soorten om je heen en vink ze aan op deze zoekkaart. Ontdek ook welke bijzondere collectiestukken het museum van deze soorten heeft.

Alles in één keer ontdekken is
wel een grote uitdaging,
dus ga gerust vaker op pad!

Het
Natuurhistorisch

gevonden!
plaats:
datum:

huismus

collectiestuk: Dominomus

Wist je dat... onze Dominomus beroemd is? Er was veel ophef in binnen- en buitenland toen de mus in 2005 werd doodgeschoten, omdat zij een hal binnenvloog waar Domino Day voorbereid werd en 23.000 steentjes omvielen. Buiten is de huismus een zangvogel die vaak voorkomt in woongebieden van mensen.

gevonden!
plaats:
datum:

egel

Wist je dat... egels op veel plekken voorkomen, zoals in loofbossen en tuinen? Toch zijn er steeds minder egels. Ze zijn vaak verkeersslachtoffer, en ook ijsbekers die niet in de prullenbak gegooid zijn, kunnen egelsterfte veroorzaken. Gelukkig gebeurt dit door aangepaste ijsbekers steeds minder.

▲ Met de Zoekkaart Stadsnatuur kon men buiten op zoek naar de levende soortgenoten van onze collectiestukken. (Het Natuurhistorisch)

en Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland. Het Natuurhistorisch leverde bijdragen aan 'Het grote thuisnatuurklooiboek' door Astrid Poot dat onder auspiciën van de Stichting Nederlandse Natuurhistorische Collecties (SNNC) verscheen bij Uitgeverij Pica. Vanaf december werd er met een vernieuwd communicatieplan en contentkalender gewerkt, waarmee de berichtgeving op social media verder geoptimaliseerd is.

Op 18 november ontving directeur Kees Moeliker de 54^e Laurenspenning. Stichting De Laurenspenning bracht hiermee haar waardering tot uitdrukking voor het niet aflatend enthousiasme waarmee hij de natuur in de stad in al haar verschijningsvormen onder de aandacht brengt – binnen de muren van Het Natuurhistorisch, maar ook daarbuiten.

Educatie

Er werden 73 museumlessen aan 1.852 leerlingen gegeven. De museumlessen 'Dieren Verzamelen' is dit jaar aangepast naar een digitale versie en aan het regulier aanbod toegevoegd. Leerlingen worden digitaal meegenomen door de zalen en ontdekken wat wij verzamelen, waarom en hoe. Voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs is een nieuwe interactieve klassenquiz ontwikkeld die leerlingen op hun eigen mobiel maken terwijl zij door de museumzalen lopen.

In samenwerking met Albeda College (sectie Anderstaligen) kregen bijna 100 nieuwkomers in de stad Rotterdam een eerste kennismaking met het museum én de Nederlandse taal. Deze les is opgenomen in het lesaanbod voor deze nieuwe doelgroep. Ook voor het MBO

is gewerkt met de doelgroep anderstaligen. Dementievriendelijke rondleidingen werden ook dit jaar gegeven. We werken toe naar een vast aanbod (of een vaste bezoekdag) voor deze specifieke doelgroep.

Kinderen konden vijf speurtochten doen. Voor de jongste kinderen die niet kunnen lezen en schrijven is de speurtocht 'Ik zie, ik zie' halverwege het jaar vervangen door 'Huid, Snuit & Bot'. Dit speurboekje heeft een geheel nieuwe stijl. In de zomervakantie deden kinderen met het JeugdVakantiePaspoort en andere jonge bezoekers gratis de speurtocht 'Vliegensvlug – zomerspecial' over het thema vliegen. Ze maakten kennis met verschillende dieren die vooral in de lucht leven en werden uitgedaagd goed te kijken en verbanden te leggen tussen collectie en hun eigen leefomgeving.



▲ Bij de tentoonstelling 'Dier, Mens & Traditie' verscheen het gelijknamige boek, uitgegeven door Het Natuurhistorisch en Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland. (Bram Langeveld)



▲ Directeur Kees Moeliker ontving de 54^e Laurenspenning voor het niet aflatend enthousiasme waarmee hij de natuur in de stad in al haar verschijningsvormen onder de aandacht brengt. (Maarten Laupman)



▲ De nieuwe speurtocht 'Huid, Snuit & Bot' heeft een geheel nieuwe stijl. (Liset Stoffers)

Het totaal aantal kinderen dat 'buitenschools' een speurtocht deed was 3.380.

Passend bij het nieuwe beleid omtrent diversiteit en inclusie diende het museum een voorstel in voor de RAAK Stimuleringsprijs en won daarmee € 10.000 om het museum beter toegankelijk te maken voor mensen met een visuele beperking.

Collectiewerk

In het aanwinstenboek werden 153 aanwinsten (een of meer objecten) geregistreerd van circa 85 personen en 11 instellingen. Grote aanwinsten zijn onder andere: een mossenherbarium van circa 4.000 bladen van H. de Bruijn, 2.544 monsters schelpen van A. van Es, 1.016 vlinders van H.A. Coene en enkele tientallen fossielen van ijstijdieren uit de Noordzee van F. Veenma. Onder de vele losse aanwinsten waren een kleinste jager (*Stercorarius longicaudus*) uit Moriaanshoofd (NMR 9989-182985), een doodgevroren fuut (*Podiceps cristatus*) in een blok ijs uit Nieuwkoop (NMR 9989-176478), een gewone zeebrasem (*Pagellus erythrinus*) uit de Noordzee voor de kust van Zeeland (NMR 9979-179000), eieren van een hondshaai (*Scyliorhinus canicula*) van de Kwade Hoek (NMR 9979-176479), een zoetwaterspons (*Spongilla lacustris*) uit het Voedingskanaal Brielse Meer bij Heenvliet (NMR 9901-189452) en fossiele strandgapers (*Mya arenaria*) met bijtschade van een uitgestorven walrus (NMR 9930-184669).

Zowel de Dierenambulance Zuid-Holland Zuid als boswachters van de gemeente Rotterdam brachten onder andere steenmarters (*Martes foina*) uit Rotterdam (NMR 9990-190655 en NMR 9990-192244). Via Vogelklas Karel Schot kon onder andere een houtduif (*Columba palumbus*) uit Goeree-Overflakkee (NMR 9989-189069) bewaard worden. Dankzij inzet van vrijwilligers, die deels thuis hun preparatiewerkzaamheden uitvoerden, werden 20 zoogdieren en 23 vogels geprepareerd tot balg. In het Haren- en Verendepot werd een extra stelling geplaatst in plaats van een aantal staande kasten om meer ruimte voor de balgencollectie te scheppen. Hono-

rair hoofdconservator Erwin Kompanje startte met het omdozen en herschikken van die collectie. In de insectencollectie werden door junior honorair conservator Linde Slikboer ruim 700 bijen gede-termineerd. Junior honorair conservator Sebastiaan van Doorn verzorgde de voorregistratie van ruim 4.300 vlinders. Ruim 7.500 loopkevers werden digitaal geregistreerd en geïntegreerd door honorair hoofdconservator Frans Sliker. Aan het eind van 2021 waren 357.267 NMR collectierecords in de database en de online dataset bij GBIF opgenomen. Het GBIF hosted portals project verbeterde de digitale ontsluiting (zie Straatgras 33-2).



▲ Een doodgevroren fuut (*Podiceps cristatus*) in een blok ijs uit Nieuwkoop (NMR 9989-176478). (John Pietersen en Danny Bon)

Onderzoek

Justin Jansen (Naturalis Biodiversity Center) onderzocht de collectie vogelbalgen. Youri van den Hurk (Rijksuniversiteit Groningen/University of Cambridge) nam monsters van botmateriaal van de grijze walvis. Andy Foote (Norwegian University of Science and Technology) nam botmonsters van subfossielen van de orka. Wil Leurs fotografeerde materiaal in de vlindercollectie voor een nieuwe vlindergids. Igor Hoogsteder (AMOLF, Amsterdam) ontving enkele haren van een opgezette ijsbeer. Joost van den Heuvel (Wageningen Universiteit) ontving monsters uit de insectencollectie voor DNA-analyse. David Leather (student Erasmus University College) startte een onderzoek aan fossiele paarden in het kader van de leerstoel 'From Big Natural History to Urban Ecology' (zie Straatgras 33-1). De collectie werd ook weer geraadpleegd voor niet-natuurhistorisch onderzoek, namelijk door kunstenaar Samantha Thole die naar ringslangen keek. Ook *citizen science* had een rol: er vonden zes bezoeken plaats waarbij verzamelaars fossiele vondsten op naam brachten; tevens werden dergelijke fossielen van *citizen scientists* acht keer op verzoek op naam gebracht door de conservator.

Werk van (junior) honorair conservatoren en (junior) honorair onderzoekers richtte zich onder andere op fossiele (zee-)zoogdieren en recente vogels en insecten. Honorair onderzoeker Dick Mol nam deel aan het door NWO gefinancierde meerjarige project 'Resurfacing Doggerland' over de bewoning en het landschap van de toen drooggevalen Noordzeebodem. Honorair onderzoekers beschreven vijf nieuwe soorten: Bernhard van Vondel beschreef de waterkever *Peltodytes roughleyi* en Arthur Decae beschreef samen met collega's de valdeurspinnen *Conothele martensi*, *C. isan*, *Latouchia incerta* en *L. maculosa*.

Bureau Stadsnatuur

Er was veel ecologisch onderzoeks- en advieswerk op commerciële basis, zelfs nog meer dan in voorgaande jaren. Daardoor kon helaas niet ieder verzoek worden ingewilligd. De missie van het bureau staat nog altijd als een paal boven water: het bevorderen van biodiversiteit in de urbane leefomgeving, met als basis een omvangrijke kennis van de Nederlandse flora en fauna en van ecologische verbanden tussen die soorten en in samenwerking met de mens. Er werden 259 projecten uitgevoerd voor 129 opdrachtgevers. Ongeveer een



▲ Gewone zeebrasem (*Pagellus erythrinus*) uit de Noordzee voor de kust van Zeeland (NMR 9979-179000). (Arjan Buurveld)



▲ Eieren met embryo van een hondshaai (*Scyliorhinus canicula*) van de Kwade Hoek (NMR 9979-176479). (Sascha Bakelaar)

kwart hiervan was voor gemeenten, de overige opdrachtgevers waren onder andere provincies, woningbouwcoöperaties, terreinbeherende organisaties, bedrijven, projectontwikkelaars en architecten.

De aard van het werk was vergelijkbaar met voorgaande jaren en bleef zeer divers, waaronder: de meetnetten ecologie (in opdracht van gemeente Rotterdam is gewerkt aan het ontwerpen van een nieuw meetnet dat inzage moet gaan geven in de biodiversiteit en de natuur van de gehele gemeente), projecten in het teken van een natuurinclusieve en biodiverse stad (in opdracht van

Havenbedrijf Rotterdam werd een inspiratiedocument opgesteld voor natuurinclusieve ontwikkeling in het havengebied), projecten in relatie tot de Wet natuurbescherming (de meeste projecten passen in deze categorie; het gaat om quick scans, inventarisaties, adviesrapporten, ontheffingsaanvragen en ecologische begeleidingstrajecten) en activiteiten in de media en voorlichting (kennisoverdracht middels artikelen, excursies, interviews, gastcolleges voor diverse scholen en universiteiten en het beantwoorden van mediaverzoeken). Er werden drie stagiairs gefaciliteerd. ◀

Het volledige jaarverslag 2021, voorzien van tabellen, alle details, namen en de jaarrekening, is te downloaden via de website van het museum: www.hetnatuurhistorisch.nl/organisatie/jaarverslagen